

VESA HEIKKINEN

TEKSTIANALYYSI

MIKSI KIELELLISILLÄ
VALINNOILLA ON
MERKITYSTÄ?

Gaudeamus

Copyright © 2020 Tekijä & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Jussi Jääskeläinen

KL 88.2 • UDK 809.454.1

ISBN 978-952-345-080-6

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2020

SISÄLLYS

Johdannoksi	9
Maailman luonnollisin asia	10
Havaitse, osoita, nimeä, avaa	12
Tyyliintutkimuksen ja kriittisen lingvistiikan jalanjäljillä.	13
Tekstualisoituvaa ja medioituvaa maailmamme	15
Tämän kirjan lajista	17
Kirjan käytöstä	20
1. Tekstianalyysin lähtökohtia	23
1.1. Kielestä	24
1.2. Sanoista, termeistä ja käsitteistä	26
1.3. Tekstistä ja tilanteesta	28
1.4. Kontekstista ja intertekstuaalisuudesta	31
1.5. Valinnoista ja merkityksistä	34
1.6. Tekstilajista ja ideologiasta	36
2. Tekstianalyysin työkaluja	41
2.1. Morfeemeista	44
2.1.1. <i>Johtimista</i>	46
2.1.2. <i>Taivutustunnuksista</i>	53
2.1.3. <i>Liitteistä</i>	62
2.2. Sanoista	63
2.2.1. <i>Substantiiveista</i>	66
2.2.2. <i>Adjektiiveista</i>	97
2.2.3. <i>Numeraaleista</i>	115
2.2.4. <i>Pronomineista</i>	123
2.2.5. <i>Verbeistä</i>	131
2.2.6. <i>Adverbeista ja muista taipumattomista sanoista</i>	148

2.3. Lauseista ja prosesseista	157
2.3.1. Lauseiden luokittelua ja tyyppittelyä	158
2.3.2. Lauseiden kuvaamista prosesseista	161
2.4. Tekstien rakenteista	163
2.4.1. Tekstistrategiasta ja tekstityypeistä	164
2.4.2. Monenlaisia tapoja tutkia rakenteita	166
2.4.3. Temaattisen rakenteen ja informaatorakenteen erittelyä	167
2.4.4. Muodollisia osia ja toiminnallisia jaksoja	172
2.5. Kirjoituksen ja puheen eroista	174
2.5.1. Kirjoituksen kappaleita	176
2.5.2. Somen kielioppia	178
2.5.3. Välimerkeillä on vielä väliä	180
2.5.4. Tylyjä ja tyylikkäitä pisteitä	180
2.5.5. Pilkutti tekstiä kuin metsähiiri hankea	181
2.5.6. Niin sanottuja lainausmerkkejä	183
2.5.7. Huudon merkkejä: OLEN OLEMASSA!	185
2.5.8. Ajatukseton viiva	186
2.6. Tarvitaanko työkalupakkiin muuta?	188
3. Tekstianalyysiesimerkkejä.	193
3.1. Hallituksen tiedote tiekartasta	194
3.1.1. Valtioneuvoston viestintäosasto tiedottaa	196
3.1.2. Tiekartan moninaisia merkityksiä	197
3.1.3. Myönteistä sävyä ja asiantuntijuutta	199
3.1.4. Tiedote kertoo hallituksesta	201
3.1.5. Tiedotteen ideologia vastakkainasetteluja	204
3.2. MTV:n verkkouutinen kiukkuisesta koppelosta	208
3.2.1. Poliisi tiedottaa, journalisti uutisoi	212
3.2.2. Kiinnostavan tarinan aineksia	213
3.2.3. Poliisin tietojen mukaan	216
3.2.4. Vastakohtien varassa	217
3.3. Ylen radiouutinen Björn Wahlroosista	220
3.3.1. Min(uutt)uutinen haastattelusta	220
3.3.2. Viisas ja vaikuttava Wahlroos	222

3.3.3. Metsäteollisuuden ääni	223
3.3.4. Yksisilmäisiä mielipiteitä uutisvirrassa	224
3.4. Helsingin Sanomien pääkirjoitus pääministerin temperamentista	226
3.4.1. Valtatekstejä vallasta	228
3.4.2. Yksi pääkirjoitus pääkirjoitusten joukosta	229
3.4.3. Suosittu nyt, mutta entä tulevaisuudessa?	231
3.4.4. Sukupuolesta, kokemuksesta ja esiintymisestä	233
3.4.5. Yleisen arvion mukaan	235
3.4.6. Esiintyminen näkyy Gallupissa	236
3.4.7. Kompuroiva hallitus kuilun partaalla?	238
3.4.8. Supersankari vai kokematon demari?	242
3.4.9. Kolumnin mukaan hän puhuu kuin robotti	245
3.4.10. Tietoa, epäilyksiä, neuvoja	248
3.5. Ilta-Sanomien toimittajan kommentti kepun syvästä ahdingosta	251
3.5.1. Setä Arkadia ottaa kärkkäästi kantaa	252
3.5.2. Mielipiteeksi merkittyä	253
3.5.3. Kulmunista ja kuvitellusta kuolemasta	257
3.5.4. Arka Kulmuni, Rinnettä vasemmistolaisempi Marin	260
3.5.5. Kepun haalea punakuus ja lähtö hallituksesta	264
3.5.6. Uudet vaalit, perussuomalaiset hallitukseen	266
3.5.7. Kunhan saadaan ministeriauton kyytiä	269
3.5.8. Kaikkitietävä kommentoija tietää myös väärin	271
3.6. Päivän Byrokraatin verkkoteksti tammisunnuntaista	272
3.6.1. Pelastaja Mannerheim	273
3.6.2. Sinivalkoisesta Suomesta ja muusta Suomesta	275
3.6.3. Ehdotus ja toive tolkun ihmisille?	277
3.6.4. Oikeiston äärellä	280
3.7. Kansanedustajan twiitti maahanmuutosta	281
3.7.1. Maahanmuutto luonnonvoimana	283
3.7.2. Monia merkityksiä lyhyessä tekstissä	284
3.7.3. Intertekstuaalisuutta ja ideologisuutta	287
3.7.4. Siitä puhe, mitä ei sanota	289
3.7.5. Iskulauseet ovat populistin henki	291

3.8. Frederikin iskelmä tosi naisesta	293
3.8.1. <i>Reetu: macho, junttidiskon kuningas ja iskelmälaulaja</i>	295
3.8.2. <i>Kertosäkeistö: Tosi nainen ei jätä miestään</i>	297
3.8.3. <i>Ensimmäinen säkeistö: Nykyajan nainen on villi ja vapaa</i>	299
3.8.4. <i>Toinen säkeistö: Nykyajan naiset tekee mitä tahtoo</i> . .	300
3.8.5. <i>Helppoa ja yksinkertaista vai mutkikasta ja ristiriitaista?</i>	301
4. Orwellistiikkaa ja merkityskriittisyyttä	303
4.1. Kohtuus kielitietoisuudessakin	304
4.2. Kriittisyyttä ja analyttisyyttä	306
4.3. Vallan äärellä	308
4.4. Kuinka vaarallista merkityskriittisyys voi olla?	312
Viitteet	315
Lähteet ja aineisto	327
Hakemisto	346
Kiitokset	351
Kirjoittaja	352